

Gravitación

[Método, aproximacións e recomendacións](#)

● Satélites

- O Sentinel-1 é un satélite artificial de órbita circular polar da Axencia Espacial Europea dentro do Programa Copérnico destinado á monitorización terrestre e dos océanos. Está situado a 693 km sobre a superficie terrestre. Si a súa masa é de 200 kg:
  - As velocidades lineal e angular do satélite na órbita.
  - O período da órbita do satélite. Cantas voltas dá á Terra cada día?
  - A masa da Terra.
  - O módulo do momento angular do satélite respecto ao centro da Terra.
  - As enerxías cinética, potencial e mecánica do satélite.
  - A enerxía mínima adicional que habería que comunicarlle para mandalo a unha distancia moi grande da Terra e a velocidade de escape á atracción terrestre a esa altura.
  - Que velocidade houbo que proporcionarlle no lanzamento para poñelo en órbita?
  - A velocidade de escape desde o chan.
  - O cociente entre os valores da intensidade de campo gravitacional terrestre no satélite e na superficie da Terra.
  - A forza con que a Terra atrae ao satélite.

Datos: $R = 6,37 \cdot 10^6$ m; $g_0 = 9,81$ m/s²

Problema con datos de A.B.A.U. extr. 23

Rta.: a) $v = 7,51$ km/s; $\omega = 1,06 \cdot 10^{-3}$ rad/s; b) $T = 1$ h 39 min, $f = 14,6$ día⁻¹; c) Faltan datos;
 d) $|\vec{L}_O| = 1,06 \cdot 10^{13}$ kg·m²/s; e) $E_c = 5,64 \cdot 10^9$ J; $E_p = -1,13 \cdot 10^{10}$ J; $E = -5,64 \cdot 10^9$ J;
 f) $\Delta E = -E = 5,64 \cdot 10^9$ J; $v_{eo} = 7,51$ km/s; f) $v_s = 8,3$ km/s; g) $g_h/g_0 = 0,824$; h) $v_{es} = 11,2$ km/s;
 i) $g = 0,81$ g₀; j) $F = 1,6 \cdot 10^3$ N

Datos

Masa do satélite

Altura da órbita

Raio da Terra

Aceleración da gravidade na superficie da Terra

Incógnitas

Valor das velocidades lineal e angular do satélite

Período e frecuencia orbital do satélite

Módulo do momento angular do satélite respecto ao centro da Terra.

Enerxía cinética, potencial e mecánica do satélite en órbita

Enerxía para mandalo a unha distancia moi grande da Terra

Velocidade de escape desde esa altura

Velocidade desde a superficie para poñelo en órbita

Cociente entre os valores de g no satélite e na superficie da Terra.

Forza con que a Terra atrae ao satélite

Outros símbolos

Masa da Terra

Constante da gravitación universal

Ecuacións

Lei de Newton da gravitación universal

(forza que exerce un planeta esférico sobre un corpo puntual)

Velocidade dun satélite a unha distancia r do centro dun astro de masa M

Velocidade nun movemento circular uniforme de raio r e período T

Velocidade angular nun movemento circular uniforme de período T

Enerxía cinética

Enerxía potencial gravitacional (referida ao infinito)

Cifras significativas: 3

$m = 200$ kg

$h = 693$ km = $6,93 \cdot 10^5$ m

$R = 6,37 \cdot 10^6$ m

$g_0 = 9,81$ m/s²

v, ω

T, f

$|\vec{L}_O|$

E_c, E_p, E

E_∞

v_e

v_s

g_h/g_0

F

M

G

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2}$$

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$$

$$v = \frac{2\pi \cdot r}{T}$$

$$\omega = \frac{2\pi}{T}$$

$$E_c = \frac{1}{2} m \cdot v^2$$

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{r}$$

Ecuacións

Enerxía mecánica

$$E = E_c + E_p$$

Intensidade do campo gravitacional terrestre a unha distancia r do centro

$$g = \frac{F_G}{m} = G \frac{M}{r^2}$$

Momento angular $\vec{L}_O$ dunha partícula de masa m que se move cunha velocidade $\vec{v}$ a unha distancia $\vec{r}$ dun punto O que se toma como orixe

$$\vec{L}_O = \vec{r} \times m \cdot \vec{v}$$

Solución:

a) O satélite describe unha traxectoria aproximadamente circular de raio

$$r = R + h = 6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]} + 6,93 \cdot 10^5 \text{ [m]} = 7,06 \cdot 10^6 \text{ m}$$

A forza gravitacional, $\vec{F}_G$, que exerce un astro de masa M sobre un satélite de masa m que xira arredor del nunha órbita de radio r , é unha forza central, está dirixida cara ao astro, e réxese pola lei de Newton da gravitación universal:

$$\vec{F}_G = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

Nesta expresión, G é a constante da gravitación universal, e $\vec{u}_r$, o vector unitario na dirección da liña que une o astro co satélite. En módulos:

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2}$$

En moitos casos a traxectoria do satélite é practicamente circular arredor do centro do astro. Como a forza gravitacional é unha forza central, a aceleración só ten compoñente normal, a_N . Ao non ter aceleración tangencial, o módulo, v , da velocidade lineal é constante e o movemento é circular uniforme.A aceleración normal, nun movemento circular uniforme de raio r , obtense da expresión:

$$a_N = \frac{v^2}{r}$$

Como a forza gravitacional que exerce o astro sobre o satélite é moito maior que calquera outra, pódese considerar que é a única forza que actúa.

$$\Sigma \vec{F} = \vec{F}_G$$

A 2.ª lei de Newton di que a forza resultante sobre un obxecto produce unha aceleración directamente proporcional á forza, sendo a súa masa, m , a constante de proporcionalidade.

$$\Sigma \vec{F} = m \cdot \vec{a}$$

Expresada para os módulos, queda:

$$|\Sigma \vec{F}| = m \cdot |\vec{a}|$$

$$F_G = m \cdot a_N$$

Substituíndo a expresión do módulo, F_G , da forza gravitacional, e a da aceleración normal, queda:

$$G \frac{M \cdot m}{r^2} = m \frac{v^2}{r}$$

Despexando a velocidade orbital do satélite, queda:

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$$

Cando non se teñen os datos da constante da gravitación universal, G , ou da masa do astro, M , pero si do valor da aceleración da gravidade na súa superficie, pódese encontrar unha relación entre elas, usando que, na superficie do astro, o peso dun corpo, $m \cdot g_0$, é igual á forza gravitacional:

$$m g_0 = G \frac{M \cdot m}{R^2}$$

R representa o raio de astro e g_0 o valor da aceleración da gravidade na súa superficie.

A relación é:

$$G \cdot M = g_0 \cdot R^2$$

Calcúlase a velocidade orbital substituíndo na ecuación $G \cdot M$ por $g_0 \cdot R^2$.

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}} = \sqrt{\frac{g_0 \cdot R^2}{r}} = \sqrt{\frac{9,81 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot (6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2}{7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]}}} = 7,51 \cdot 10^3 \text{ m/s} = 7,51 \text{ km/s}$$

Análise: Espérase que un obxecto que se mova ao redor da Terra teña unha velocidade dalgún km/s. O resultado está de acordo con esta suposición.

A velocidade angular podería calcularse coñecendo o período.

$$\omega = \frac{2\pi}{T}$$

b) O período calcúlase coa expresión da velocidade lineal no movemento circular uniforme:

$$v = \frac{2\pi \cdot r}{T} \Rightarrow T = \frac{2\pi \cdot r}{v} = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]}}{7,51 \cdot 10^3 \text{ [m/s]}} = 5,91 \cdot 10^3 \text{ s} = 1,64 \text{ h}$$

Agora xa se pode calcular a velocidade angular:

$$\omega = \frac{2\pi}{T} = \frac{2 \cdot 3,14 \text{ [rad]}}{5,91 \cdot 10^3 \text{ [s]}} = 1,06 \cdot 10^{-3} \text{ rad/s}$$

A frecuencia é a inversa do período:

$$f = \frac{1}{T} = \frac{1}{1,64 \text{ [h]}} \cdot \frac{24,0 \text{ [h]}}{1 \text{ [día]}} = 14,6 \text{ día}^{-1}$$

Análise: Os períodos dos satélites terrestres en órbita baixa son da orde de hora e media, parecido ao resultado.

c) Non se pode calcular a masa da Terra se non se ten como dato o valor da constante da gravitación universal.

Nese caso usárase a expresión « $G \cdot M = g_0 \cdot R^2$ » que se obtivo antes:

$$M = \frac{g_0 \cdot R^2}{G} = \frac{9,81 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot (6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2}{6,67 \cdot 10^{-11} \text{ [N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}\text{]}} = 5,96 \cdot 10^{24} \text{ kg}$$

d) O momento angular $\vec{L}_0$ dunha partícula de masa m que se move cunha velocidade $\vec{v}$ respecto dun punto Ou que se toma como orixe é:

$$\vec{L}_0 = \vec{r} \times m \cdot \vec{v}$$

O módulo do momento angular do satélite respecto ao centro da Terra é:

$$|\vec{L}_0| = |\vec{r}| \cdot m \cdot |\vec{v}| \cdot \sin \alpha = 7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]} \cdot 200 \text{ [kg]} \cdot 7,51 \cdot 10^3 \text{ [m/s]} \cdot \sin 90^\circ = 1,06 \cdot 10^{13} \text{ kg} \cdot \text{m}^2/\text{s}$$

e) A enerxía potencial na órbita vale:

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{r} = -\frac{g_0 \cdot R^2 \cdot m}{r} = -\frac{9,81 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot (6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2 \cdot 200 \text{ [kg]}}{7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]}} = -1,13 \cdot 10^{10} \text{ J}$$

A enerxía cinética vale:

$$E_c = m \cdot v^2 / 2 = [200 \text{ [kg]}] (7,51 \cdot 10^3 \text{ [m/s]})^2 / 2 = 5,64 \cdot 10^9 \text{ J}$$

A enerxía mecánica é a suma das enerxías cinética e potencial:

$$E = E_c + E_p = 5,64 \cdot 10^9 \text{ [J]} + (-1,13 \cdot 10^{10} \text{ [J]}) = -5,64 \cdot 10^9 \text{ J}$$

Análise: Pódese demostrar que a enerxía mecánica ten o valor oposto ao da enerxía cinética substituíndo $G \cdot M / r$ por v^2 na expresión da enerxía mecánica:

$$E = E_c + E_p = \frac{1}{2} m \cdot v^2 - G \frac{M \cdot m}{r} = \frac{1}{2} m \cdot v^2 - m \cdot v^2 = -\frac{1}{2} m \cdot v^2 = -E_c$$

f) A enerxía mínima adicional que habería que comunicarlle para mandalo a unha distancia moi grande da Terra sería a diferenza entre a enerxía a unha distancia moi grande e a que ten na órbita:

$$\Delta E = E_\infty - E$$

Ao ser la enerxía mínima, tómasse que o obxecto chega ao infinito con velocidade nula. Como a orixe de enerxía potencial gravitacional está no infinito, a enerxía potencial gravitacional dun obxecto no infinito é nula.

$$E_\infty = 0$$

$$\Delta E = -E = 5,64 \cdot 10^9 \text{ J}$$

A enerxía necesaria sería:

$$\Delta E = \frac{1}{2} m \cdot v_e^2 = (E_c + E_p)_\infty - (E_p)_1$$

$$\frac{1}{2} m v_e^2 = 0 - \left(-G \frac{M \cdot m}{r} \right) = G \frac{M \cdot m}{r}$$

Despexando, a velocidade de escape dun satélite en órbita, queda:

$$v_{e\ o} = \sqrt{2G \frac{M}{r}}$$

Se a dirección de escape é perpendicular á velocidade do satélite, esta é a velocid perpendicular que hai que proporcionarlle.

Se a dirección de escape é paralela á dirección do movemento do satélite, hai que ter en conta a súa enerxía cinética.

Se o sentido de velocidade de escape fose o mesmo que o de avance do satélite, haberá que proporcionarlle unha velocidade adicional igual á diferenza entre a velocidade de escape e a que xa ten.

$$v_e = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}} = \sqrt{\frac{g_0 \cdot R^2}{r}} = \sqrt{\frac{9,81 \text{ [m/s}^2] \cdot (6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2}{7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]}}} = 7,51 \cdot 10^4 \text{ m/s} = 7,51 \text{ km/s}$$

Análise: A velocidade de escape na superficie da Terra é de 11,2 km/s. O resultado está de acordo con este dato tendo en conta que ao estar o satélite lonxe da superficie, a súa velocidade de escape será menor.

g) A velocidade que houbo que proporcionarlle no lanzamento para poñelo en órbita, pódese calcular supoñendo que, unha vez comunicada esa velocidade, a enerxía consérvase até a órbita.

Tendo en conta que a enerxía potencial na superficie da Terra vale:

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{r} = -\frac{g_0 \cdot R^2 \cdot m}{R} = g_0 \cdot R \cdot m = -9,81 \text{ [m/s}^2] \cdot 6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]} \cdot 200 \text{ [kg]} = -1,25 \cdot 10^{10} \text{ J}$$

A enerxía cinética do satélite cando ten a velocidade necesaria valerá:

$$E_{cs} = E - E_{ps} = -5,64 \cdot 10^9 \text{ [J]} - (-1,25 \cdot 10^{10} \text{ [J]}) = 6,9 \cdot 10^9 \text{ J}$$

Análise: [Pérdese unha cifra significativa ao restar.](#)

A súa velocidade será:

$$v_s = \sqrt{\frac{2 E_{cs}}{m}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 6,9 \cdot 10^9 \text{ [J]}}{200 \text{ [kg]}}} = 8,3 \cdot 10^3 \text{ m/s} = 8,3 \text{ km/s}$$

Análise: A velocidade ten que ser menor que a velocidade de escape desde o chan, que é de 11,2 km/s. O resultado está de acordo con esta suposición.

h) La velocidade de escape desde o chan.

A velocidade de escape dun astro é a velocidade mínima adicional que habería que comunicar a un corpo sometido ó seu campo gravitacional, para situalo nun punto no que non estea sometido a devandita atracción, a unha distancia infinita do centro do astro.

A velocidade de escape proporcionaríalle a enerxía, ΔE , necesaria para situalo no infinito.

$$\Delta E = (E_c + E_p)_\infty - (E_c + E_p)_1$$

No infinito a enerxía potencial é nula, porque tómasse coma orixe de enerxías potenciais.

Tendo en conta que velocidade de escape é a velocidade mínima, a enerxía cinética que tería o obxecto no infinito sería nula.

A enerxía mecánica, suma das enerxías cinética e potencial, no infinito sería nula:

$$E_\infty = (E_c + E_p)_\infty = 0 + 0 = 0$$

A enerxía potencial dun corpo de masa m situado na superficie dun astro de masa M e radio R é:

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{R}$$

Se o corpo atópase na superficie do astro, en repouso respecto do chan, a súa enerxía cinética é nula.

A enerxía mecánica na superficie do astro sería:

$$E_s = (E_c + E_p)_s = 0 + \left(-G \frac{M \cdot m}{R} \right) = -G \frac{M \cdot m}{R}$$

A velocidade de escape v_e comunicaríalle a enerxía ΔE necesaria para situalo no infinito.

$$\Delta E = \frac{1}{2} m \cdot v_e^2 = (E_c + E_p)_\infty - (E_c + E_p)_s$$

$$\frac{1}{2} m v_e^2 = 0 - \left(-G \frac{M \cdot m}{R} \right) = G \frac{M \cdot m}{R}$$

Despexando a velocidade de escape, queda:

$$v_e = \sqrt{2 G \frac{M}{R}}$$

(A velocidade dun punto no chan, no ecuador, con respecto ao centro da Terra sería:

$$v = \frac{2\pi R}{T} = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]}}{24 \text{ [h]}} \frac{1 \text{ [h]}}{3600 \text{ [s]}} = 463 \text{ m/s}$$

Nun punto situado na latitude λ , o raio (distancia ao eixe da Terra) sería $r = R \cos \lambda$, e a velocidade, $v = 463 \cos \lambda$.

Se fose lanzada paralela ao chan, a velocidade de escape dependería do sentido do lanzamento. Habería que restar, cara ao leste, ou sumar, cara ao oeste, a velocidade de rotación do punto de lanzamento).

Supoñendo que se lanza verticalmente, e substituíndo $G \cdot M$ por $g_0 \cdot R^2$:

$$v_e = \sqrt{2 G \frac{M}{R}} = \sqrt{\frac{2 g_0 \cdot R^2}{R}} = \sqrt{2 g_0 \cdot R} = \sqrt{2 \cdot 9,81 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot 6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]}} = 1,12 \cdot 10^4 \text{ m/s} = 11,2 \text{ km/s}$$

i) A intensidade do campo gravitacional nun punto que dista r do centro da Terra é a forza sobre a unidade de masa situada nese punto.

$$g = \frac{F_G}{m} = \frac{G \cdot M \cdot \cancel{m}}{\cancel{m} r^2} = G \frac{M}{r^2}$$

A gravidade a unha altura h vale:

$$g_h = G \frac{M}{(R+h)^2}$$

Na superficie da Terra vale:

$$g_0 = G \frac{M}{R^2}$$

Dividindo a primeira entre a segunda queda:

$$\frac{g_h}{g_0} = \frac{\cancel{G} \cdot \cancel{M} / (R+h)^2}{\cancel{G} \cdot \cancel{M} / R^2} = \frac{R^2}{(R+h)^2} = \frac{(6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2}{(7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2} = 0,814$$

Análise: O valor da aceleración da gravidade diminúe coa altura. O resultado está de acordo con isto.

j) A forza con que a Terra atrae ao satélite vale:

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2} = \frac{g_0 \cdot R^2 \cdot m}{r^2} = g_0 \cdot \frac{R^2}{(R+h)^2} \cdot m = g_0 \cdot 0,824 \cdot m = 9,81 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot 0,84 \cdot 200 \text{ [kg]} = 1,60 \cdot 10^3 \text{ N}$$

Tamén pode calcularse sen ter en conta o apartado anterior.

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2} = \frac{g_0 \cdot R^2 \cdot m}{r^2} = \frac{9,81 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot (6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2 \cdot 200 \text{ [kg]}}{(7,06 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2} = 1,60 \cdot 10^3 \text{ N}$$

As respostas e o seu cálculo poden verse coa folla de cálculo [Satélites \(gal\)](#). Escribindo os datos nas celas de cor branca e bordo azul, e facendo clic e elixindo as magnitudes e unidades nas celas de cor salmón:

Enunciado	Datos:
Un satélite de masa	$m =$ <input type="text" value="200"/> kg
xira arredor dun astro de masa	$M =$ <input type="text"/> kg
e raio	$R =$ <input type="text" value="6,37·10<sup>6</sup>"/> m
no que a gravidade no chan é	$g_0 =$ <input type="text" value="9,81"/> m/s ²
A órbita é circular de	altura <input type="text" value="693"/> km
	<input type="text"/>

Calcula:

- O período da órbita do satélite e a súa velocidade
- O peso do satélite na órbita
- As enerxías cinética, potencial e mecánica do satélite.

Poden verse os seguintes resultados, elixindo nas celas de cor salmón as opcións «km/s» para a velocidade da órbita, «Período» e «s» para as súas unidades, «Enerxía na órbita», «Velocidade» no chan para «poñelo en órbita» e «Momento angular» na órbita.

Respostas	Cifras significativas: <input type="text" value="3"/>		
a) e b) Órbita	Raio <input type="text" value="7,06·10<sup>6</sup>"/> m	Velocidade <input type="text" value="7,51"/> km/s	Período <input type="text" value="5,90·10<sup>3</sup>"/> s
e) Enerxía na órbita	cinética <input type="text" value="5,64·10<sup>9</sup>"/> J	potencial <input type="text" value="-1,13·10<sup>10</sup>"/> J	mecánica <input type="text" value="-5,64·10<sup>9</sup>"/> J
c) Terra		$M =$	<input type="text" value="5,96·10<sup>24</sup>"/> kg
g) Velocidade	no chan para	poñelo en órbita	<input type="text" value="8,28"/> km/s
d) Momento angular	na órbita		<input type="text" value="1,06·10<sup>13</sup>"/> kg·m ² /s

Outros resultados poden verse nesta pestana, modificando a elección nas celas de cor salmón.

b) Frecuencia. Cambiar «Período» por «Frecuencia» e elixir a unidade «día⁻¹».

Órbita	<input type="text"/>	clic ↓	Velocidade	clic ↓	Frecuencia
					<input type="text" value="14,6"/> día ⁻¹

c) Aparece o resultado da masa da Terra, porque a folla contén o dato da constante G.

h) A velocidade de escape desde o chan. Cambiar «poñelo en órbita» por «mandalo ao infinito».

Velocidade	no chan para	mandalo ao infinito	<input type="text" value="1,12·10<sup>4</sup>"/> m/s
------------	--------------	---------------------	--

i) O cociente entre os valores da intensidade de campo gravitacional terrestre no satélite e na superficie da Terra. Cambiar «Momento angular» por «Gravidade relativa».

Gravidade relativa na órbita **0,813 g₀**

j) A forza con que a Terra atrae ao satélite. Cambiar «Gravidade relativa» por «Forza gravitacional».

Forza gravitacional na órbita **1,60·10³ N**

Os cálculos poden verse nas pestanas «Periodo», «Peso» e «Enerxia».

a) As velocidades lineal e angular do satélite na órbita. Pestana «Periodo»

Velocidade do satélite	$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$	$v = \sqrt{\frac{3,99 \cdot 10^{14}}{7,06 \cdot 10^6}} = 7,52 \cdot 10^3 \text{ m/s}$
Velocidade angular do satélite	$\omega = \frac{2 \cdot \pi}{T}$	$\omega = \frac{2 \cdot 3,14}{5,91 \cdot 10^3} = 0,00106 \text{ rad/s}$

b) O período da órbita do satélite. Cantas voltas dá á Terra cada día? Pestana «Periodo»

Periodo do satélite	$T = \frac{2 \cdot \pi \cdot r}{v}$	$T = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 7,06 \cdot 10^6}{7,52 \cdot 10^3} = 5,90 \cdot 10^3 \text{ s}$
Frecuencia do satélite	$f = \frac{1}{T}$	$f = \frac{86400 \text{ s} \cdot \text{día}^{-1}}{5,91 \cdot 10^3 \text{ s}} = 14,6 \text{ día}^{-1}$

d) O módulo do momento angular do satélite respecto ao centro da Terra. Pestana «Enerxia»

Momento angular	$L_o = r \cdot m \cdot v$	$L_o = 7,06 \cdot 10^6 \cdot 200 \cdot 7,51 \cdot 10^3 = 1,06 \cdot 10^{13} \text{ kg} \cdot \text{m}^2/\text{s}$
-----------------	---------------------------	---

f) A enerxía mínima adicional que habería que comunicarlle para mandalo a unha distancia moi grande da Terra e a velocidade de escape á atracción terrestre a esa altura. Pestana «Enerxia».

Non presenta o resultado da enerxía mínima, pero é a diferenza entre a enerxía no infinito, 0, e a enerxía mecánica na órbita.

Velocidade de escape na órbita	$v_e = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$	$v_e = \sqrt{\frac{3,98 \cdot 10^{14}}{7,06 \cdot 10^6}} = 7,51 \cdot 10^3 \text{ m/s}$
--------------------------------	------------------------------------	---

h) O cociente entre os valores da intensidade de campo gravitacional terrestre no satélite e na superficie da Terra. Nap estaña «Enunciado» debe aparecer como última opción «Gravidade relativa».

Gravidade relativa na órbita **0,813 g₀**

Na pestana «Peso» pode verse:

Gravidade na altura	$g = \frac{G \cdot M}{r^2}$	$g = \frac{3,99 \cdot 10^{14}}{(7,06 \cdot 10^6)^2} = 7,98 \text{ m/s}^2$
Gravidade relativa	$\frac{g}{g_0}$	$= \frac{8,00}{9,81} = 0,813$

2. A luz do Sol tarda $5 \cdot 10^2 \text{ s}$ en chegar á Terra e $2,6 \cdot 10^3 \text{ s}$ en chegar a Xúpiter. Calcula:

a) O período de Xúpiter virando ao redor do Sol.

b) A velocidade orbital de Xúpiter.

c) A masa do Sol.

Datos: T (Terra) ao redor do Sol: $3,15 \cdot 10^7 \text{ s}$; $c = 3 \cdot 10^8 \text{ m/s}$; $G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$. (Suponse as órbitas circulares) (P.A.U. Sep. 12)

Rta.: a) $T = 3,74 \cdot 10^8 \text{ s}$; $v = 1,31 \cdot 10^4 \text{ m/s}$; b) $M = 2,01 \cdot 10^{30} \text{ kg}$

Datos

Tempo que tarda a luz do Sol en chegar á Terra

Cifras significativas: 3

$t_1 = 5,00 \cdot 10^2 \text{ s} = 500 \text{ s}$

Datos

Tempo que tarda a luz do Sol en chegar a Xúpiter
 Período orbital da Terra arredor do Sol
 Velocidade da luz no baleiro
 Constante da gravitación universal

Incógnitas

Período orbital de Xúpiter
 Velocidade orbital de Xúpiter
 Masa do Sol

Outros símbolos

Masa de Xúpiter ou a Terra
 Distancia dun planeta ao Sol

Ecuacións

Lei de Newton da gravitación universal
 (forza que exerce un planeta esférico sobre un corpo puntual)
 2.ª lei de Newton da Dinámica

Velocidade lineal nun movemento circular uniforme de raio r e período T

Aceleración normal dun obxecto que se move cunha velocidade lineal, v ,
 nunha traxectoria circular de raio r

Cifras significativas: 3

$t_2 = 2,60 \cdot 10^3$ s
 $T_1 = 3,15 \cdot 10^7$ s
 $c = 3,00 \cdot 10^8$ m/s
 $G = 6,67 \cdot 10^{-11}$ N·m²·kg⁻²

 T_2 v M m r

$$\vec{F}_G = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

$$\Sigma \vec{F} = m \cdot \vec{a}$$

$$v = \frac{2\pi \cdot r}{T}$$

$$a_N = \frac{v^2}{r}$$

Solución:

Calcúlanse as distancias da Terra ao Sol e de Xúpiter ao Sol, tendo en conta a velocidade da luz.

Terra: $r_1 = c \cdot t_1 = 3,00 \cdot 10^8$ [m/s] $\cdot$ $5,00 \cdot 10^2$ [s] = $1,50 \cdot 10^{11}$ m

Xúpiter: $r_2 = c \cdot t_2 = 3,00 \cdot 10^8$ [m/s] $\cdot$ $2,60 \cdot 10^3$ [s] = $7,80 \cdot 10^{11}$ m

Resólvese primeiro o último apartado.

c) A masa do Sol pode calcularse da expresión da velocidade dun satélite que xira a unha distancia r arredor do centro dun astro de masa M .

A forza gravitacional, $\vec{F}_G$, que exerce un astro de masa M sobre un satélite de masa m que xira arredor del nunha órbita de radio r , é unha forza central, está dirixida cara ao astro, e réxese pola lei de Newton da gravitación universal:

$$\vec{F}_G = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

Nesta expresión, G é a constante da gravitación universal, e $\vec{u}_r$, o vector unitario na dirección da liña que une o astro co satélite. En módulos:

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2}$$

En moitos casos a traxectoria do satélite é practicamente circular arredor do centro do astro. Como a forza gravitacional é unha forza central, a aceleración só ten compoñente normal, a_N . Ao non ter aceleración tangencial, o módulo, v , da velocidade lineal é constante e o movemento é circular uniforme.

A aceleración normal, nun movemento circular uniforme de raio r , obtense da expresión:

$$a_N = \frac{v^2}{r}$$

Como a forza gravitacional que exerce o astro sobre o satélite é moito maior que calquera outra, pódese considerar que é a única forza que actúa.

$$\Sigma \vec{F} = \vec{F}_G$$

A 2.ª lei de Newton di que a forza resultante sobre un obxecto produce unha aceleración directamente proporcional á forza, sendo a súa masa, m , a constante de proporcionalidade.

$$\Sigma \vec{F} = m \cdot \vec{a}$$

Expresada para os módulos, queda:

$$|\sum \vec{F}| = m \cdot |\vec{a}|$$

$$F_G = m \cdot a_N$$

Substituíndo a expresión do módulo, F_G , da forza gravitacional, e a da aceleración normal, queda:

$$G \frac{M \cdot \cancel{m}}{r^2} = \cancel{m} \frac{v^2}{r}$$

Despexando a velocidade orbital do satélite, queda:

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$$

A velocidade da Terra arredor do Sol calcúlase a partir do seu período orbital:

$$v = \frac{2\pi \cdot R}{T} = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 1,50 \cdot 10^{11} [\text{m}]}{3,15 \cdot 10^7 [\text{s}]} = 2,99 \cdot 10^4 \text{ m/s}$$

Despéxase a masa do Sol da velocidade orbital da Terra como satélite:

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}} \Rightarrow M = \frac{v^2 \cdot r}{G} = \frac{(2,99 \cdot 10^4 [\text{m/s}])^2 \cdot 1,50 \cdot 10^{11} [\text{m}]}{6,67 \cdot 10^{-11} [\text{N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}]} = 2,01 \cdot 10^{30} \text{ kg}$$

b) Emprégase a ecuación anterior para calcular a velocidade de Xúpiter:

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}} = \sqrt{\frac{6,67 \cdot 10^{-11} [\text{N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}] \cdot 2,01 \cdot 10^{30} [\text{kg}]}{7,80 \cdot 10^{11} [\text{m}]} = 1,31 \cdot 10^4 \text{ m/s} = 13,1 \text{ km/s}$$

a) O período calcúlase a partir da expresión da velocidade lineal no movemento circular uniforme:

$$v = \frac{2\pi \cdot R}{T} \Rightarrow T_2 = \frac{2\pi \cdot r_2}{v} = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 7,80 \cdot 10^{11} [\text{m}]}{1,31 \cdot 10^4 [\text{m/s}]} = 3,74 \cdot 10^8 \text{ s}$$

Análise: A terceira lei de Kepler di que os cadrados dos períodos son directamente proporcionais aos cubos dos raiovetores que unen ao Sol cos planetas. A maior distancia ao Sol, maior período. Este método daría:

$$T_2 = T_1 \sqrt{\frac{r_2^3}{r_1^3}} = 3,15 \cdot 10^7 [\text{s}] \cdot \sqrt{\frac{(7,8 \cdot 10^{11} [\text{m}])^3}{(1,5 \cdot 10^{11} [\text{m}])^3}} = 3,74 \cdot 10^8 \text{ s}$$

As respostas e o seu cálculo poden verse con a folia de cálculo [Satélites \(gal\)](#). Escribindo os datos nas celas de cor branca e bordo azul, e facendo clic e elixindo as magnitudes e unidades nas celas de cor salmón: Calcúlase primeiro a masa do Sol escribindo os datos da Terra.

Introdución de datos. (Pestana: «Enunciado»)

Un satélite de masa		$m =$		kg
xira ao redor dun astro de masa		$M =$		kg
e raio		$R =$		
no que a gravidade no chan é		$g_o =$		m/s ²
A órbita é circular de	raio	$r =$	5,00E+02	s luz
O satélite xira cun	período	$T =$	3,15E+07	s

O resultado atópase debaixo, na rexión de «Respostas».

Respostas

Cifras significativas:

Sol

$M = 2,01 \cdot 10^{30} \text{ kg}$

Cálculo de la masa do Sol. (Pestana: «Periodo»)

Masa do astro	$M = 4 \cdot \pi^2 \cdot r^3$	$M = 4 \cdot 3,14^2 \cdot (1,50 \cdot 10^{11})^3$	$= 2,01 \cdot 10^{30} \text{ kg}$
---------------	-------------------------------	---	-----------------------------------

$$G \cdot T^2$$

$$6,67 \cdot 10^{-11} \cdot (3,15 \cdot 10^7)^2$$

Escríbense agora a masa do Sol e os datos de Xúpiter:

Introdución de datos. (Pestana: «Enunciado»)

Un satélite de masa	$m =$		kg
xira ao redor dun astro de masa	$M =$	2,01E+30	kg
e raio	$R =$		
			m/s ²
A órbita é circular de	raio	$r =$	2,60E+03 s luz
O satélite xira cunhas			

Respostas	clic ↓		Cifras significativas:	
		clic ↓	Velocidade	Periodo
Órbita			13,1 km/s	11,8 anos

Cálculo del período e da velocidade. (Pestana: «Periodo»)

Raio da órbita		$r = 2,60 \cdot 10^3 \cdot 3,00 \cdot 10^8 = 7,79 \cdot 10^{11} \text{ m}$
		$G \cdot M = 6,67 \cdot 10^{-11} \cdot 2,01 \cdot 10^{30} = 1,34 \cdot 10^{20} \text{ m}^3/\text{s}^2$
Velocidade do satélite	$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$	$v = \sqrt{\frac{1,34 \cdot 10^{20}}{7,79 \cdot 10^{11}}} = 1,31 \cdot 10^4 \text{ m/s}$
Periodo do satélite	$T = \frac{2 \cdot \pi \cdot r}{v}$	$T = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 7,79 \cdot 10^{11}}{1,31 \cdot 10^4} = 3,73 \cdot 10^8 \text{ s}$

3. Un satélite GPS describe órbitas circulares ao redor da Terra, dando dúas voltas á Terra cada 24 h. Calcula:

- A altura da súa órbita sobre a superficie terrestre.
  - A enerxía mecánica.
  - O tempo que tardaría en dar unha volta á Terra si facémolo orbitar a unha altura dobre.
- Datos: $G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$; $M_T = 5,98 \cdot 10^{24} \text{ kg}$; $R_T = 6,37 \cdot 10^6 \text{ m}$; masa do satélite = 150 kg.

(A.B.A.U. extr. 17)

Rta.: a) $h = 2,03 \cdot 10^7 \text{ m}$; b) $E = -1,12 \cdot 10^9 \text{ J}$; c) $T_c = 28 \text{ h}$.

Datos

Frecuencia da órbita
Raio da Terra
Masa do satélite
Masa da Terra
Constante da gravitación universal

Incógnitas

Altura da órbita
Enerxía mecánica
O período, se a altura fose o dobre

Outros símbolos

Raio da órbita orixinal
Valor da velocidade do satélite na órbita orixinal
Novo raio da órbita

Cifras significativas: 3

$f = 2 \text{ voltas}/24 \text{ h}$
 $R = 6,37 \cdot 10^6 \text{ m}$
 $m = 150 \text{ kg}$
 $M = 5,98 \cdot 10^{24} \text{ kg}$
 $G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$

h

E

T_c

r

v

r_c

Ecuacións

Lei de Newton da gravitación universal

(forza que exerce un planeta esférico sobre un corpo puntual)

2.ª lei de Newton da Dinámica

Velocidade lineal nun movemento circular uniforme de raio r e período T Aceleración normal dun obxecto que se move cunha velocidade lineal, v , nunha traxectoria circular de radio r Energía cinética dunha masa, m , que se move cunha velocidade, v

Energía potencial gravitacional (referida ao infinito)

Energía mecánica

$$\vec{F}_G = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

$$\Sigma \vec{F} = m \cdot \vec{a}$$

$$v = \frac{2\pi \cdot r}{T}$$

$$a_N = \frac{v^2}{r}$$

$$E_c = \frac{1}{2} m \cdot v^2$$

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{r}$$

$$E = E_c + E_p$$

Solución:

A forza gravitacional, $\vec{F}_G$, que exerce un astro de masa M sobre un satélite de masa m que xira arredor del nunha órbita de radio r , é unha forza central, está dirixida cara ao astro, e réxese pola lei de Newton da gravitación universal:

$$\vec{F}_G = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

Nesta expresión, G é a constante da gravitación universal, e $\vec{u}_r$, o vector unitario na dirección da liña que une o astro co satélite. En módulos:

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2}$$

En moitos casos a traxectoria do satélite é practicamente circular arredor do centro do astro. Como a forza gravitacional é unha forza central, a aceleración só ten compoñente normal, a_N . Ao non ter aceleración tangencial, o módulo, v , da velocidade lineal é constante e o movemento é circular uniforme.

A aceleración normal, nun movemento circular uniforme de raio r , obtense da expresión:

$$a_N = \frac{v^2}{r}$$

Como a forza gravitacional que exerce o astro sobre o satélite é moito maior que calquera outra, pódese considerar que é a única forza que actúa.

$$\Sigma \vec{F} = \vec{F}_G$$

A 2.ª lei de Newton di que a forza resultante sobre un obxecto produce unha aceleración directamente proporcional á forza, sendo a súa masa, m , a constante de proporcionalidade.

$$\Sigma \vec{F} = m \cdot \vec{a}$$

Expresada para os módulos, queda:

$$|\Sigma \vec{F}| = m \cdot |\vec{a}|$$

$$F_G = m \cdot a_N$$

Substituíndo a expresión do módulo, F_G , da forza gravitacional, e a da aceleración normal, queda:

$$G \frac{M \cdot m}{r^2} = m \frac{v^2}{r}$$

Despexando a velocidade orbital do satélite, queda:

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}}$$

A velocidade nun movemento circular uniforme de raio r e período T é:

$$v = \frac{2\pi \cdot r}{T}$$

Igualando esta expresión coa anterior e elevando ao cadrado queda:

$$\left(\frac{2\pi \cdot r}{T}\right)^2 = \frac{G \cdot M}{r}$$

Agrupando termos:

$$4\pi^2 \cdot r^3 = G \cdot M \cdot T^2$$

a) Despéxase o raio da órbita, r , e substitúense valores:

$$r = \sqrt[3]{\frac{G \cdot M \cdot T^2}{4\pi^2}}$$

A frecuencia é a inversa do período. O período orbital calcúlase a partir da frecuencia:

$$T = \frac{1}{f} = \frac{24 \text{ h}}{2} = 12 \text{ h} = 4,32 \cdot 10^4 \text{ s}$$

Calcúlase o raio da órbita:

$$r = \sqrt[3]{\frac{G \cdot M \cdot T^2}{4\pi^2}} = \sqrt[3]{\frac{6,67 \cdot 10^{-11} [\text{N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}] \cdot 5,98 \cdot 10^{24} [\text{kg}] (4,32 \cdot 10^4 [\text{s}])^2}{4 \cdot 3,14^2}} = 2,66 \cdot 10^7 \text{ m}$$

Calcúlase a altura restando o raio da Terra ao raio da órbita:

$$h = r - R = 2,66 \cdot 10^7 - 6,37 \cdot 10^6 = 2,02 \cdot 10^7 \text{ m}$$

Análise: Aínda que non se pode prever un valor, a altura obtida é positiva.

b) Calcúlase a enerxía potencial:

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{r} = -\frac{6,67 \cdot 10^{-11} [\text{N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}] \cdot 5,98 \cdot 10^{24} [\text{kg}] \cdot 150 [\text{kg}]}{2,66 \cdot 10^7 [\text{m}]} = -2,25 \cdot 10^9 \text{ J}$$

Calcúlase a enerxía cinética, substituíndo v^2 por $G M / r$:

$$E_c = \frac{1}{2} m v^2 = \frac{1}{2} G \frac{M \cdot m}{r} = 1,12 \cdot 10^9 \text{ J}$$

A enerxía cinética é a metade e de signo contrario que a enerxía potencial.

A enerxía (mecánica) total é a suma das enerxías cinética e potencial, e vale o mesmo que a enerxía cinética, pero é negativa.

$$E = E_c + E_p = 1,12 \cdot 10^9 [\text{J}] - 2,25 \cdot 10^9 [\text{J}] = -1,12 \cdot 10^9 \text{ J}$$

c) Se a altura fose o dobre, o novo raio da órbita valería:

$$r_c = R + 2 h = 6,37 \cdot 10^6 + 2 \cdot 2,0 \cdot 10^7 = 4,7 \cdot 10^7 \text{ m}$$

A velocidade do satélite valería:

$$v = \sqrt{\frac{G \cdot M}{r}} = \sqrt{\frac{6,67 \cdot 10^{-11} [\text{N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}] \cdot 5,98 \cdot 10^{24} [\text{kg}]}{4,7 \cdot 10^7 [\text{m}]}} = 2,9 \cdot 10^3 \text{ m/s} = 2,9 \text{ km/s}$$

O período calcúlase a partir da expresión da velocidade lineal no movemento circular uniforme:

$$v = \frac{2\pi \cdot R}{T} \Rightarrow T = \frac{2\pi \cdot r}{v} = \frac{2 \cdot 3,14 \cdot 4,7 \cdot 10^7 [\text{m}]}{2,9 \cdot 10^3 [\text{m/s}]} = 1,0 \cdot 10^5 \text{ s} = 28 \text{ h}$$

Análise: O período dun satélite aumenta coa altura. O valor obtido é maior que o da altura inicial.

As respostas e o seu cálculo poden verse con a folia de cálculo [Satélites \(gal\)](#). Escribindo os datos nas celas de cor branca e bordo azul, e facendo clic e elixindo as magnitudes e unidades nas celas de cor salmón:

Enunciado		Datos:	
Un satélite de masa		$G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2/\text{kg}^2$	
xira ao redor dun astro de masa		$m =$	150 kg
e raio		$M =$	$5,98 \cdot 10^{24}$ kg
		$R =$	$6,37 \cdot 10^6$ m
O satélite xira cunha		frecuencia	$f =$
			2 día ⁻¹
Calcula:			
a) O raio/a altura da órbita.			
b) O peso do satélite na órbita.			
c) As enerxías cinética, potencial e mecánica do satélite.			

Poden verse os seguintes resultados:

Respostas	Cifras significativas:		
	Altura	Velocidade	clíc ↓
Órbita	2,03·10 ⁷ m		
	cinética	potencial	mecánica
Enerxía na órbita	1,12·10 ⁹ J	-2,25·10 ⁹ J	-1,12·10 ⁹ J

Para o apartado c) hai que borrar a opción «frecuencia», o seu valor e unidades e elixir encima dela a opción «altura», escribir na cela branca de bordo azul «=2*2,03E7» (sen as comiñas pero co signo =, ou calculalo a man e escribir o resultado en calquera das formas: 4,06E7 ó 4,06·10⁷) e elixir a unidade «m».

A órbita é circular de	altura	$h =$	40 600 000 m

En «Respostas», elixir «Periodo» debaixo de «Cifras significativas:» e elixir «h» como unidade.

Respostas	Cifras significativas:		
	Altura	Velocidade	clíc ↓
Órbita	4,06·10 ⁷ m		Periodo
			28,1 h

● Campo gravitacional

- Unha nave sitúa un obxecto de 20 kg de masa entre a Terra e o Sol nun punto onde a forza gravitacional neta sobre o obxecto é nula. Calcula nese punto:
  - A distancia do obxecto ao centro da Terra.
  - A aceleración da Terra debida á forza que o obxecto exerce sobre ela.
 DATOS: $G = 6,67 \times 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$; $M(T) = 5,98 \times 10^{24} \text{ kg}$; $M(S) = 2,00 \times 10^{30} \text{ kg}$; distancia Terra-Sol = $1,50 \times 10^{11} \text{ m}$.
 Rta.: a) $r = 2,59 \cdot 10^8 \text{ m}$; b) $a = 1,99 \cdot 10^{-26} \text{ m/s}^2$.

(A.B.A.U. ord. 24)

Datos

Masa da Terra

Masa do Sol

Masa do obxecto

Distancia Terra-Sol

Constante da gravitación universal

Incógnitas

Distancia do obxecto ao centro da Terra.

Aceleración da Terra debida á forza que o obxecto exerce sobre ela

Cifras significativas: 3

$M(T) = 5,98 \cdot 10^{24} \text{ kg}$

$M(S) = 2,00 \cdot 10^{30} \text{ kg}$

$m = 20,0 \text{ kg}$

$d = 1,50 \cdot 10^{11} \text{ m}$

$G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$

r

a

Ecuacións

Lei de Newton da gravitación universal.
(Forza entre corpos esféricos ou puntuais)
2.ª lei de Newton da Dinámica

$$\vec{F} = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

$$\Sigma \vec{F} = m \cdot \vec{a}$$

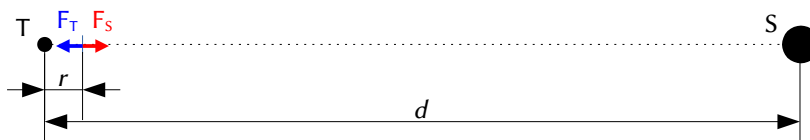
Solución:

a) A forza de atracción gravitacional entre dúas masas puntuais ou esféricas, M e m , vén dada pola lei da gravitación de Newton. G é a constante da gravitación universal e $\vec{u}_r$ o vector unitario na liña que une as masas.

$$\vec{F} = -G \frac{M \cdot m}{r^2} \vec{u}_r$$

Escríbese a ecuación da forza gravitacional sobre o obxecto, que é nula;

$$-G \frac{M(S) \cdot m}{(d-r)^2} \vec{u}_{rS} + \left(-G \frac{M(T) \cdot m}{r^2} \vec{u}_{rT} \right) = \vec{0}$$

Elíxese un sistema de coordenadas coa Terra na orixe, porque o punto onde se anula a forza ten que estar moito máis cerca da Terra que do Sol, que ten unha masa moito maior. O Sol sitúase no sentido positivo do eixe X.

O vector unitario da posición do Sol neste sistema $\vec{u}_{rS}$ é o vector $\vec{i}$, unitario do eixe X en sentido positivo.

O vector unitario da Terra $\vec{u}_{rT}$, tomando o Sol coma orixe, é o vector unitario contrario $-\vec{i}$.

Substitúense os vectores unitarios na ecuación e reordénase:

$$-G \frac{M(S) \cdot m}{(d-r)^2} \vec{i} + \left(-G \frac{M(T) \cdot m}{r^2} (-\vec{i}) \right) = 0 \vec{i}$$

$$-G \frac{M(S) \cdot m}{(d-r)^2} + G \frac{M(T) \cdot m}{r^2} = 0$$

$$\frac{M(S)}{(d-r)^2} = \frac{M(T)}{r^2} \Rightarrow (d-r)^2 = \frac{M(S)}{M(T)} r^2 \Rightarrow d-r = \sqrt{\frac{M(S)}{M(T)}} r \Rightarrow d = r \left(1 + \sqrt{\frac{M(S)}{M(T)}} \right)$$

Despéxase r e substitúense os valores:

$$r = \frac{d}{1 + \sqrt{\frac{M(S)}{M(T)}}} = \frac{1,50 \cdot 10^{11} [\text{m}]}{1 + \sqrt{\frac{2,00 \cdot 10^{30} [\text{kg}]}{5,98 \cdot 10^{24} [\text{kg}]}}} = 2,59 \cdot 10^8 \text{ m}$$

Análise: A distancia obtida é moito menor que a que hai entre o Sol e a Terra e o punto sitúase cerca da Terra.

b) Aplícase a 2.ª lei de Newton da Dinámica en módulos e despéxase a aceleración que produce a masa de 20 kg sobre o planeta Terra:

$$a = \frac{F}{M(T)} = \frac{G \frac{m \cdot M(T)}{r^2}}{M(T)} = G \frac{m}{r^2} = 6,667 \cdot 10^{-11} [\text{N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}] \frac{20 [\text{kg}]}{(2,59 \cdot 10^8 [\text{m}])^2} = 1,99 \cdot 10^{-26} \text{ m/s}^2$$

Unha das respostas pode verse coa folla de cálculo [FísicaBachGal.ods.](https://fisicabachgal.ods.org/), na pestana Equil2QoM.

Escribindo os datos nas celas de cor branca e bordo azul, e facendo clic e elixindo as magnitudes e unidades nas celas de cor salmón.

Constante

G =

6,67·10⁻¹¹

N·m²·kg⁻²

Masa	kg	x	y
$5,98 \times 10^{24}$	M	0	0 m
$2,00 \times 10^{30}$	N	$1,50 \times 10^{11}$	0
Equilibrio en	A		
M móvil	Punto		
20			
No punto	A	Potencial (J/kg)	Campo (N/kg) u
			0 i

Pode verse o seguinte resultado, se deixou 3 como número de cifras significativas:

	x	y
Posición do punto A:	$2,59 \cdot 10^8$	0 m

A aceleración non a calcula a folla. Para obtela debe escribir en OUTROS CÁLCULOS a fórmula:

=NUMFORMA(AVALOR(I2)*F10/(AVALOR(I6)-AVALOR(J17))^2 + (AVALOR(K6)-AVALOR(K17))^2)

que corresponde a: $G \cdot \frac{m}{((x(M)-x(A))^2 + (y(M)-y(A))^2)}$

Ten que seleccionar un dos dous valores da constante G. Non é suficiente con que se vexa o valor na folla.

2. A masa do planeta Marte é 0,107 veces a masa da Terra e o seu raio é 0,533 veces o raio da Terra. Calcula:

a) O tempo que tarda un obxecto en chegar á superficie de Marte se se deixa caer desde unha altura de 50 m.

b) A velocidade de escape dese obxecto desde a superficie do planeta.

Datos: $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$; $R_T = 6,37 \cdot 10^6 \text{ m}$.

(A.B.A.U. ord. 21)

Rta.: a) $t = 5,21 \text{ s}$; b) $v_e = 5,01 \cdot 10^3 \text{ m/s}$.

Datos

Masa de Marte

Raio de Marte

Altura desde a que se deixa caer

Aceleración da gravidade na Terra

Raio da Terra

Incógnitas

Tempo que tarda en caer á superficie de Marte desde unha altura de 50 m

Velocidade de escape en Marte

Outros símbolos

Masa da Terra

Constante da gravitación universal

Ecuacións

Lei de Newton da gravitación universal, en módulos.

(forza que exerce un planeta esférico sobre un corpo puntual)

Peso dun obxecto de masa m na superficie dun planeta cuxa aceleración da gravidade é g_0

Ecuación da caída libre (movemento uniformemente acelerado)

Energía cinética dunha masa, m , que se move cunha velocidade, v

Energía potencial gravitacional (referida ao infinito)

Energía mecánica

Cifras significativas: 3

$M_M = 0,107 M_T$

$R_M = 0,533 R_T$

$h = 50,0 \text{ m}$

$g_0 = 9,81 \text{ m/s}^2$

$R_T = 6,37 \cdot 10^6 \text{ m}$

t

v_e

M_T

G

$$F_G = G \frac{M \cdot m}{r^2}$$

$$P = m \cdot g_0$$

$$h = v_0 \cdot t + \frac{1}{2} g \cdot t^2$$

$$E_c = \frac{1}{2} m \cdot v^2$$

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{r}$$

$$E = E_c + E_p$$

Solución:

a) Hai que calcular o valor da gravidade na superficie de Marte.

O peso dun obxecto preto da superficie da Terra é a forza coa que a Terra o atrae:

$$m \cdot g_T = G \frac{M_T \cdot m}{R_T^2}$$

Analogamente, o peso dun obxecto preto da superficie de Marte é a forza coa que a Marte o atrae:

$$m \cdot g_M = G \frac{M_M \cdot m}{R_M^2}$$

Dividindo a segunda ecuación entre a primeira, queda:

$$\frac{m \cdot g_M}{m \cdot g_T} = \frac{G \frac{M_M \cdot m}{R_M^2}}{G \frac{M_T \cdot m}{R_T^2}}$$

$$\frac{g_M}{g_T} = \frac{M_M / M_T}{(R_M / R_T)^2} = \frac{0,107}{0,533^2} = 0,375$$

Despexando:

$$g_M = 3,69 \text{ m/s}^2$$

Análise: O resultado é razoable, xa que sabemos que a gravidade na superficie de Marte é unhas 3 veces menor que na superficie da Terra.

Calcúlase o tempo da ecuación da caída libre, sen velocidade inicial:

$$h = \frac{1}{2} g \cdot t^2 \Rightarrow t = \sqrt{\frac{2 \cdot h}{g_M}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 50,0}{3,69}} = 5,21 \text{ s}$$

b)

A velocidade de escape dun astro é a velocidade mínima adicional que habería que comunicar a un corpo sometido ó seu campo gravitacional, para situalo nun punto no que non estea sometido a devandita atracción, a unha distancia infinita do centro del astro.

A velocidade de escape proporcionaríalle a enerxía, ΔE , necesaria para situalo no infinito.

$$\Delta E = (E_c + E_p)_\infty - (E_c + E_p)_1$$

No infinito a enerxía potencial é nula, porque tómasse coma orixe de enerxías potenciais.

Tendo en conta que velocidade de escape é a velocidade mínima, a enerxía cinética que tería o obxecto no infinito sería nula.

A enerxía mecánica, suma das enerxías cinética e potencial, no infinito sería nula:

$$E_\infty = (E_c + E_p)_\infty = 0 + 0 = 0$$

A enerxía potencial dun corpo de masa m situado na superficie dun astro de masa M e radio R é:

$$E_p = -G \frac{M \cdot m}{R}$$

Se o corpo atópase na superficie do astro, en repouso respecto do chan, a súa enerxía cinética é nula.

A enerxía mecánica na superficie do astro sería:

$$E_s = (E_c + E_p)_s = 0 + \left(-G \frac{M \cdot m}{R} \right) = -G \frac{M \cdot m}{R}$$

A velocidade de escape v_e comunicaríalle a enerxía ΔE necesaria para situalo no infinito.

$$\Delta E = \frac{1}{2} m \cdot v_e^2 = (E_c + E_p)_\infty - (E_c + E_p)_s$$

$$\frac{1}{2} m v_e^2 = 0 - \left(-G \frac{M \cdot m}{R} \right) = G \frac{M \cdot m}{R}$$

Despexando a velocidade de escape, queda:

$$v_e = \sqrt{2 G \frac{M}{R}}$$

Cando non se teñen os datos da constante da gravitación universal, G , ou da masa do astro, M , pero si do valor da aceleración da gravidade na súa superficie, pódese encontrar unha relación entre elas, usando que, na superficie do astro, o peso dun corpo, $m \cdot g_0$, é igual á forza gravitacional:

$$m g_0 = G \frac{M \cdot m}{R^2}$$

R representa o raio de astro e g_0 o valor da aceleración da gravidade na súa superficie.

A relación é:

$$G \cdot M = g_0 \cdot R^2$$

Hai que calcular tamén o raio de Marte:

$$R_M = 0,533 R_T = 0,533 \cdot 6,37 \cdot 10^6 \text{ [m]} = 3,40 \cdot 10^6 \text{ m}$$

Calcúlase a velocidade de escape substituíndo $G \cdot M$ por $g_0 \cdot R^2$.

$$v_e = \sqrt{\frac{2 g_0 \cdot R_M^2}{R_M}} = \sqrt{2 g_0 \cdot R_M} = \sqrt{2 \cdot 3,69 \text{ [m/s}^2\text{]} \cdot (3,40 \cdot 10^6 \text{ [m]})^2} = 5,01 \cdot 10^3 \text{ m/s} = 5,01 \text{ km/s}$$

Unha das respostas pode verse coa folla de cálculo [Física \(gal\)](#), na pestana «Satelites».

Escriba na cela de cor laranxa situada á dereita de «Astro» a palabra Marte. Recibirá un aviso: «Sen datos» (A pestana só ten os datos da Terra, a Lúa e o Sol). Prema sobre o botón [Aceptar](#).

Na cela contigua de cor laranxa, elixa «Terra».

Siga escribindo os datos nas celas de cor branca e bordo azul, e facendo clic e elixindo as magnitudes e unidades nas celas de cor salmón.

Constante gravitación	$G =$	6,67·10 ⁻¹¹	N·m ² /kg ²			Relación
Astro 1		Marte	Tierra	Astro 2		A_1 / A_2
Masa $M =$						$M_1 / M_2 =$ 0,107
Raio $R =$			6,37×10 ⁶	m		$R_1 / R_2 =$ 0,533
Gravidade no chan	$g_0 =$		9,81	m/s ²		
Satélite	Masa $m =$					

En RESULTADOS vese a gravidade en Marte:

$$\text{Marte} \quad g_0 = \quad 3,69 \text{ m/s}^2$$

O tempo que tarda en chegar ao chan non o calcula esta folla. Debe facerse coa ecuación do MRUA

$$s = v_0 t + \frac{1}{2} a t^2. \text{ Despexando e substituíndo: } t = \sqrt{(2 s / a)}$$

En OUTROS CÁLCULOS escriba á dereita de «Fórmula» =RAÍZC(250/3,69)

OUTROS CÁLCULOS							
Etiqueta:	t (caer)						
Fórmula:	5,21						

b) A velocidade de escape dese obxecto desde a superficie do planeta obtense elixindo en RESULTADOS as opcións «Velocidade» e «alcanzar o infinito» na liña de «no chan para»:

$$\text{Velocidade} \quad \text{no chan para} \quad \text{alcanzar o infinito} \quad v(\text{esc.}) = \quad 5,01 \cdot 10^3 \text{ m/s}$$

Cuestións e problemas das [Probos de avaliación de Bacharelato para o acceso á Universidade](#) (A.B.A.U. e P.A.U.) en Galiza.

[Respostas](#) e composición de [Alfonso J. Barbadillo Marán](#).

Algúns cálculos fixéronse cunha [folha de cálculo](#) de [LibreOffice](#) do mesmo autor.

Algunhas ecuacións e as fórmulas orgánicas construíronse coa extensión [CLC09](#) de Charles Lalanne-Cassou.

A tradución ao/desde o galego realizouse coa axuda de [traducindote](#), e de o [tradutor da CIXUG](#).

Procurouse seguir as [recomendacións](#) do Centro Español de Metrología (CEM).

Consultouse ao Copilot de Microsoft Edge e tivéronse en conta algunhas das súas respostas nas cuestións.

Actualizado: 30/06/24

Sumario

GRAVITACIÓN

<i>Satélites.....</i>	<i>1</i>
1. O Sentinel-1 é un satélite artificial de órbita circular polar da Axencia Espacial Europea dentro do Programa Copérnico destinado á monitorización terrestre e dos océanos. Está situado a 693 km sobre a superficie terrestre. Si a súa masa é de 200 kg:.....	1
a) As velocidades lineal e angular do satélite na órbita.....	
b) O período da órbita do satélite. Cantas voltas dá á Terra cada día?.....	
c) A masa da Terra.....	
d) O módulo do momento angular do satélite respecto ao centro da Terra.....	
e) As enerxías cinética, potencial e mecánica do satélite.....	
f) A enerxía mínima adicional que habería que comunicarlle para mandalo a unha distancia moi grande da Terra e a velocidade de escape á atracción terrestre a esa altura.....	
g) Que velocidade houbo que proporcionarlle no lanzamento para poñelo en órbita?.....	
h) A velocidade de escape desde o chan.....	
i) O cociente entre os valores da intensidade de campo gravitacional terrestre no satélite e na superficie da Terra.....	
j) A forza con que a Terra atrae ao satélite.....	
2. A luz do Sol tarda $5 \cdot 10^2$ s en chegar á Terra e $2,6 \cdot 10^3$ s en chegar a Xúpiter. Calcula:.....	7
a) O período de Xúpiter virando ao redor do Sol.....	
b) A velocidade orbital de Xúpiter.....	
c) A masa do Sol.....	
3. Un satélite GPS describe órbitas circulares ao redor da Terra, dando dúas voltas á Terra cada 24 h. Calcula:.....	10
a) A altura da súa órbita sobre a superficie terrestre.....	
b) A enerxía mecánica.....	
c) O tempo que tardaría en dar unha volta á Terra si facémolo orbitar a unha altura dobre.....	
<i>Campo gravitacional.....</i>	<i>13</i>
1. Unha nave sitúa un obxecto de 20 kg de masa entre a Terra e o Sol nun punto onde a forza gravitacional neta sobre o obxecto é nula. Calcula nese punto:.....	13
a) A distancia do obxecto ao centro da Terra.....	
b) A aceleración da Terra debida á forza que o obxecto exerce sobre ela.....	
2. A masa do planeta Marte é 0,107 veces a masa da Terra e o seu raio é 0,533 veces o raio da Terra. Calcula:.....	15
a) O tempo que tarda un obxecto en chegar á superficie de Marte se se deixa caer desde unha altura de 50 m.....	
b) A velocidade de escape dese obxecto desde a superficie do planeta.....	